

УДК 339.9-043.86:504.1

DOI: <https://doi.org/10.32782/2413-9971/2019-28-24>

Кенідра О. О.

*студентка факультету міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

Дроздовський Я. П.

*кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Ужгородського національного університету*

Kenidra Oleksandra

*Student of the International Economic Relations Faculty
Uzhhorod National University*

Drozdovs'kyi Yaroslav

*PhD in Economics, Docent
Docent of the International Relation's Department
Uzhhorod National University*

ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Анотація. У статті висвітлено екологічні аспекти сталого глобального економічного розвитку. Досліджено актуальність впливу сталого економічного розвитку на стан навколишнього середовища, сучасні підходи до екологічної економіки розвинутих країн та країн, що розвиваються. Проаналізовано глобальну сутність концепції сталого розвитку, що є основою становлення загальнонаукової парадигми знань як синтезу наук, які вивчають різні аспекти глобалізації. Визначено методи екологічної політики подолання актуальних екологічних проблем. Проаналізовано й узагальнено основні теоретичні та методологічні підходи до дослідження ролі і значення екологічних проблем в економічній діяльності суб'єктів світового господарства в умовах глобалізації світової економіки. На основі Індексу екологічної ефективності (EPI) проаналізовано динаміку країн за індексом та визначено основні критерії досягнення сталого розвитку. Доведено, що високорозвинені країни, спрямовуючи частину витрат на виконання екологічних вимог, роблять спробу забезпечити сталий розвиток суспільства. Зроблено висновки та прогнози щодо подальшого впливу глобальної економіки на стан екології.

Ключові слова: економічний розвиток, екологія, екологічна економіка, сталий розвиток, забруднення.

Вступ та постановка проблеми. Нині економіки провідних країн розвиваються стрімкими темпами. На загальносвітовому рівні екологічні проблеми стають важливим аспектом міжнародних економічних відносин, для сучасного етапу розвитку яких характерним є збільшення видобутку і споживання природних ресурсів. Останнє призводить до погіршення стану навколишнього середовища, що спричиняє погіршення якості життя населення.

Перед глобальною економікою постають значні екологічні виклики – від небезпечних змін клімату до втрати біорізноманіття та захисту екосистем.

Актуальність дослідження полягає у тому, що економічний розвиток має вагомий вплив на екологію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для дослідження екологічних аспектів економічного розвитку використано як вітчизняні, так і зарубіжні літературні джерела. Серед них – праці іноземних дослідників та економістів Т. Еверта, Дж. Пауло-Ансалоні та А. Рубіна, а також роботи вітчизняних науковців В.І. Вовка, Ю.М. Мацейка, які досліджували дану тематику. Під час написання даної наукової статті багато часу було приділено перекладу іноземної літератури.

Метою даної роботи є визначення екологічних аспектів поняття «сталий розвиток», дослідження та аналіз актуальних проблем, методів їх вирішення.

Результати дослідження.

Економічний розвиток важливий для процвітання та добробуту економіки та її громадян як у розвинутих

економіках, так і в країнах, що розвиваються. Сучасним етапом розвитку світової спільноти стала епоха глобалізації, яка зачепила всі сфери діяльності людства. Основною рушійною силою глобалізації є економічна глобалізація, яка має великий вплив на навколишнє середовище. Економічний розвиток – це, передусім, поява чогось нового, раніше невідомого, або, інакше кажучи, інновацій.

Сталий економічний розвиток – це процес гармонізації продуктивних сил, забезпечення задоволення необхідних потреб усіх членів суспільства за умов збереження і поетапного відновлення цілісності природного середовища, створення можливостей для рівноваги між його потенціалом і потребами людей усіх поколінь [3].

Сталий розвиток орієнтований на людину і спрямований на збереження стабільності соціальних і культурних систем. Важливим аспектом цього підходу є справедливий розподіл благ, збереження культурного капіталу й різноманіття в глобальних масштабах. Екологічний складник сталого розвитку моделі використання природних ресурсів людства з кожним роком поглиблює процеси інтеграції та глобалізації у світовій спільноті й набуває все більшого значення.

Сталий розвиток означає інтегрування і баланс економічних, соціальних, екологічних, інституційних та інноваційно-технологічних компонентів із тим, щоб максимізувати благополуччя людини в нашому сьогоденні без ускладнення можливостей для майбутніх поколінь задовольняти свої потреби.

Загалом сталий розвиток передбачає вирішення таких найважливіших проблем [1]:

- збереження якості навколишнього природного середовища (НПС);
- поступальний економічний розвиток;
- вирішення соціальних та демографічних проблем суспільства;
- збереження політичної стабільності й миру.

Екологічна економіка як синтезуюча наука поєднує підходи й досягнення різних наукових шкіл і дисциплін та базується на іншому, більш комплексному підході до економічної діяльності людей у контексті її взаємозв'язків із природним середовищем та людськими спільнотами [1].

Сучасна екологічна економіка вивчає глобальний рух, який є не стільки фізичним і хімічним, скільки біологічним, а також психологічним, соціологічним та економічним явищем. Протягом тривалого часу в екологічній оцінці буття, а отже, і в освітній традиції, домінував антропоцентризм, чим значною мірою й зумовлювалося погіршення стану навколишнього природного середовища.

Осмилення масштабів екологічної кризи й неминучих перспектив її подальшого поглиблення ще в другій половині ХХ ст. зумовило помітну екологізацію суспільної свідомості. Так народилася ідея про необхідність визначати еколого-економічну ефективність природного користування замість традиційної економічної ефективності [4].

Рациональне природокористування та ресурсозбереження сприяють упровадженню ефективних економічних механізмів управління природними ресурсами, використанню мало- і безвідходних технологій, ефективних систем і засобів контролю над збереженням ресурсів та захистом довкілля від забруднення.

Екологічні ресурси, такі як корисні копалини, безпосередньо сприяють виробництву товарів та послуг. Вплив економічного зростання на навколишнє середовище включає збільшення споживання невідновлюваних ресурсів, підвищення рівня забруднення та потенційні втрати екологічного середовища.

Сучасні екологічні проблеми спричинені, насамперед, науково-технологічним прогресом, особливо науково-тех-

нічною революцією ХХ ст., яка продовжується й донині. Природно, що в їх розв'язанні вирішальна роль належатиме науці та новим технологіям. Новітні досягнення у цій сфері:

- породжують реальні надії на збереження здорового для людини життєвого середовища;

- останніми роками спостерігається спад темпів та обсягів приросту населення, особливо в розвинутих країнах.

Сталий економічний розвиток сприяє швидкому розвитку глобалізаційних процесів, що поліпшують рівень життя людства. Новітні технології переважають у промислових розвинутих країнах, науковці розробляють нову екологічно грамотну поведінку виробників та споживачів.

Важливим показником є запропонований ученими Єльського та Колумбійського університетів США **індекс екологічного виконання (Environmental Performance Index)**, спрямований на вимірювання екологічного складника сталого розвитку.

Він ґрунтується на двох загальних цілях захисту довкілля:

- 1) зменшення впливу екологічних чинників на здоров'я людини;

- 2) сприяння збереженню екосистем та збалансованому управлінню використанням природних ресурсів.

Екологічні аспекти здоров'я людини та життєздатність екосистем оцінювалися за 16 показниками, згрупованими у шість категорій (деякі показники використовувалися одразу у двох категоріях):

- *екологічні аспекти здоров'я людини* – дитяча смертність, забрудненість повітря в приміщеннях, питна вода, належний рівень санітарії, концентрація забруднюючих мікрочастинок у містах;

- *якість повітря* – концентрація забруднюючих мікрочастинок у містах, концентрація озону;

- *водні ресурси* – забруднення сполуками азоту, споживання води;

- *продуктивні природні ресурси* – рівень заготівлі деревини, субсидії у сільське господарство, надмірний вилов риби;

- *біорізноманіття та місця перебування видів* – споживання води, захист видів тварин і рослин, захист місць перебування видів, рівень заготівлі деревини;

- *стала енергія* – ефективність використання енергії, альтернативні джерела енергії, викиди вуглекислого газу на одиницю ВВП.

У рейтингу 180 країн світу, складеному за здатністю країн вирішувати екологічні проблеми і досягати поставлених у цій сфері цілей (табл. 1), Україна посідає 109-е місце [8]. Україна потрапила до групи країн, що мають значні природні ресурси, але характеризуються низькою ефективністю їх використання.

Таблиця 1

Індекс екологічної ефективності розвинутих країн за 2014–2018 рр.

Країна	2014	2016	2018
Німеччина	80,47	84,26	78,37
США	67,52	84,72	71,19
Велика Британія	77,35	87,38	79,89
Канада	73,14	85,06	72,18
Франція	71,05	88,20	83,9
Італія	74,36	84,48	76,96
Японія	72,35	80,59	74,69
Китайська Республіка	62,18	74,88	50,74

Джерело: розроблено авторами на основі [8]

Із даної таблиці можна спостерігати зміни індексу екологічної ефективності розвинутих країн. Найкращі

показники спостерігаються в 2016 р., що свідчить про належний екологічно-економічний розвиток країн. Проте зі 180 досліджуваних країн світу лідером за рівнем екологічної ефективності визнано Фінляндію. У першу десятку лідерів також увійшли Ісландія, Швеція, Данія, Словенія, Іспанія, Португалія, Естонія, Мальта та Франція.

Екологічні питання вирішуються найбільш ефективно за участю всіх зацікавлених громадян на відповідному рівні. На національному рівні кожна людина має відповідний доступ до інформації, що стосується навколишнього середовища, а також має можливість брати участь у процесах ухвалення рішень. Держави розвивають і заохочують інформованість та участь населення шляхом широкого надання інформації. Забезпечується ефективна можливість використати судові й адміністративні процедури, включаючи відшкодування і засоби судового захисту.

Природне середовище є основоположним для економіки, оскільки забезпечує як прямий, так і непрямий внесок в економічну діяльність. Нині людство стоїть перед необхідністю розроблення стратегії свого виживання на планеті. Вона має передбачити переорієнтацію всіх сфер життя людей – соціальну, економічну, освіту, культуру, політику, міждержавні відносини – на формування нової системи цінностей і моралі. При цьому сталий розвиток суспільства неможливий без екологічного складника, який є надзвичайно важливим для подальшого існування людства на планеті.

Сумні реалії сьогодення переконливо доводять, що людство має дуже серйозно подбати про поняття економічного розвитку з погляду екології. Лише ощадливе використання природних ресурсів сьогодні – запорука нормальної якості життя наступних поколінь.

За свою довгу історію людство, ймовірно, вже пережило декілька екологічних криз, і, оскільки продовжувало розвиватися, неодноразово розширювало свою екологічну нішу. Так, на початку неоліту люди (мисливці, збирачі), удосконаливши зброю, дуже швидко винищили тварин – основу тодішнього харчового раціону і виявилися на межі голодної смерті. Щоб вижити, людина вимушена була винайти землеробство, а дещо пізніше й скотарство, створюючи тим самим штучні біогеохімічні цикли – штучний кругообіг речовин у природі. Тим самим людина якісно змінила екологічну нішу, започаткувавши ту цивілізацію, плодами якої людство користується й сьогодні. Із цією нішею пов'язані всі ті нові труднощі, не здолавши які людина навряд чи зможе зберегтися на Землі як біологічний вид. При цьому процес створення нової екологічної ніші був стихійним, тому людство заплатило величезну ціну за подолання кризи – населення Землі скоротилося, ймовірно, у багато разів. Саме тоді, на думку багатьох учених, і сталося виділення людини з решти природи: вона припинила жити так, як живуть інші живі істоти. Освоївши землеробство, скотарство, корисні копалини, людина стала активно втручатися у природний кругообіг, створюючи штучні біогеохімічні цикли, залучаючи до кругообігу речовини, накопичені попередніми біосферами. Наприклад, нині людство впродовж року використовує стільки непоновлюваної вуглеводневої сировини (газ, нафта, вугілля), скільки природа може створити за сто мільйонів років. Людина дісталася вже до тих енергетичних ресурсів, які з'явилися на Землі в найраніший період її існування, – до запасів ядерної енергії.

Транспорт є однією з основних причин утворення парникового ефекту за рахунок емісій діоксиду вуглецю (CO₂) унаслідок спалювання пального. Парниковий ефект – явище в атмосфері Землі, за якого енергія сонячних променів, відбиваючись від поверхні, не може повернутися

у космос, оскільки затримується молекулами різних газів, що призводить до підвищення температури поверхні [4].

Зараз на Землі експлуатується близько 1 млрд. автомобілів. У середньому за пробігу 15 тис км на рік кожен автомобіль спалює 2 т палива і близько 26–30 т повітря, у тому числі 4,5 т кисню, що в 50 разів більше річних потреб людини [7].

Забруднення пластиком стало однією з найжахливіших загроз для глобального середовища. Щорічне виробництво пластмаси збільшилося з 1,7 млн. т у 1950 р. до 322 млн. метричних тонн у 2016 р. [6]. Понад 8 млрд. т пластику накопичилося на Землі, забруднюючи землю, воду та повітря. Можна охарактеризували сучасний етап людської історії як епоху пластику.

Величезний обсяг пластмаси завдає шкоди навколишньому середовищу та здоров'ю людини. Більшість вироблених і накопичених до цього часу пластмас не розкладається біологічно. Пластик на сміттєзвалищах забруднює навколишні земельні ділянки та під час спалювання забруднює повітря. Найбільша кількість виробництва пластику за 2018 р. зосереджена в Китаї – 60 млн. т. У США цей показник досягає 38 млн. т, у Німеччині – 14,5 млн. т та Бразилії – 12 млн. т [7].

Опираючись на вищенаведені дані, можна зробити висновок, що подальший розвиток людини вимагає якісного вдосконалення екологічної цілі. В умовах сучасного розвитку виробництва виникає необхідність подолання або хоча б часткової мінімізації виявлених суперечностей.

На шляху до сталого розвитку виробництва необхідно знайти інноваційні шляхи для забезпечення економічного зростання і водночас поліпшення екологічних показників виробничих процесів.

Аналіз численних наукових джерел у сфері екології дає змогу виділити основні напрями сталого розвитку, дотримуватися яких повинні всі країни, у тому числі й Україна. Передусім це всебічно збалансована екологічна політика, яка передбачає:

- поступовий перехід до оподаткування за викиди вуглецю в атмосферу від спалювання вуглеводневих палив;
- зведення до мінімуму користування особистим автомобілем шляхом уведення диференційованих податків на забруднення атмосфери;
- уникання діяльності, пов'язаної з надмірною експлуатацією природних ресурсів та порушенням екологічної рівноваги;
- здійснення необхідних науково-дослідних робіт та розроблення стандартизації в галузі екології;
- заохочення застосування нетрадиційних видів енергії (енергії вітру, біомаси, сонячного тепла та ін.);
- урахування екологічних інтересів країн, що розвиваються, беручи до уваги, зокрема, екологічні чинники в міжнародній торгівлі та міжнародному співробітництві.

Отже, головним напрямом виходу зі стану екологічної кризи може стати лише забезпечення сталого розвитку, який узагальнює у собі процес виживання і відтворення генофонду нації, активізацію ролі кожної окремої людини в суспільстві, забезпечення її прав і свобод, збереження навколишнього природного середовища, формування умов для відновлення біосфери та її локальних екосистем, орієнтацію на зниження рівня антропогенного впливу на природне середовище й гармонізацію розвитку людини в природі.

Висновки. Концепція сталого розвитку передбачає зміну парадигм традиційної економіки, гуманізацію й екологізацію її головних принципів, пошук загальних підходів і узгодженості концепцій розвитку екологічних та економічних систем. За минулі роки цей потік екологічної і соціально-економічної свідомості наукової

громадськості вилився в нову міждисциплінарну галузь прикладної науки – екологічну економіку.

Сьогодні існує величезне розмаїття визначення поняття «еколого-економічний розвиток», що вимагає аналізу еволюції найважливіших теоретичних поглядів на розвиток і зростання у сфері економіки. Проте економічний розвиток можна розглядати як якісні зміни в господарській системі суспільства, які забезпечують кількісне нарощування його ресурсного потенціалу та якісне вдосконалення базових елементів формотворчих структур.

Як висновок, важливо на сучасному етапі глобального економічного розвитку дотримуватися позицій інтеграції основних пропорцій економіки, які мають формуватися з урахуванням необхідності дотримання екологічних обмежень; економічного зростання, яке має супроводжуватися адекватними соціальними перетвореннями та сприяти вирішенню проблеми підвищення якості навколишнього природного середовища, якості соціальної сфери і навколишнього природного середовища, які перетворюються на вирішальні чинники досягнення сталого економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Буркинський Б. Екологічно чисте виробництво. *Вісник Національної академії наук України*. 2016. № 5. С. 11–17.
2. Вовк В.І. Екологічна економіка. URL : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8971/Vovk_Ekologichna_ekonomika_vid_doktryny.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 24.11.2019).
3. Економічний розвиток та навколишнє середовище. URL : https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/69195/pb13390-economic-growth-100305.pdf (дата звернення: 23.11.2019).
4. Зеркалов Д.В. Проблеми екології сталого розвитку : монографія. Київ : Основа, 2017. 430 с.
5. Світовий центр даних з геоінформатики та сталого розвитку (WDC). URL : <http://wdc.org.ua/uk> (дата звернення: 23.11.2019).
6. Світова економічна ситуація та перспективи 2019 року. URL : https://www.un.org/development/desa/dpad/wpcontent/uploads/sites/45/WESP2019_BOOK-web.pdf (дата звернення: 22.11.2019).
7. Світова база статистичних даних. URL : <https://ourworldindata.org/> (дата звернення: 20.11.2019).
8. Індекс екологічної ефективності 2018. URL : <https://epi.envirocenter.yale.edu/downloads/epi2018policymakerssummaryv01.pdf> (дата звернення: 20.11.2019).

References:

1. Burkinsky B. Ekologichno chyste vyrobnytstvo [Organic production] «Visnyk» of the National Academy of Sciences of Ukraine. – 2016. – № 5. – P. 11–17.
2. Vovk V. Ekologichna Ekonomika [ENVIRONMENTAL ECONOMY] [Electronic resource]. – Access mode: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8971/Vovk_Ekologichna_ekonomika_vid_doktryny.pdf?sequence=1&isAllowed=y (accessed 24.11.2019).
3. Economic Development and the Environment. [Electronic resource]. – Access Mode: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/69195/pb13390-economic-growth-100305.pdf (accessed 23.11.2019).
4. Zerkalov D.V. Problemy ekologiyi stalogo rozvytku [Problems of environmental sustainable development]: [Electronic resource]: Monograph. – K. : Basis, 2017. – 430 p.
5. World Geoinformatics and Sustainable Development (WDC) Data Center [Electronic resource]. – Access mode: <http://wdc.org.ua/en> (accessed 23.11.2019).
6. World Economic Situation and Prospects 2019 [Electronic resource]. – Access mode: https://www.un.org/development/desa/dpad/wpcontent/uploads/sites/45/WESP2019_BOOK-web.pdf (accessed 22.11.2019)
7. Our World in Data [Electronic resource]. – Access mode: <https://ourworldindata.org/> (accessed 20.11.2019)
8. 2018 ENVIRONMENTAL PERFORMANCE INDEX [Electronic resource]. – Access mode: <https://epi.envirocenter.yale.edu/downloads/epi2018policymakerssummaryv01.pdf> (accessed 20.11.2019).

ЭКОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ГЛОБАЛЬНОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ

Аннотация. В статье освещены экологические аспекты устойчивого глобального экономического развития. Исследованы актуальность влияния устойчивого экономического развития на состояние окружающей среды, современные подходы к экологической экономике развитых и развивающихся стран. Проанализирована глобальная сущность концепции устойчивого развития, которая является основой становления общенаучной парадигмы знаний как синтеза наук, изучающих различные аспекты глобализации. Определены методы экологической политики преодоления актуальных экологических проблем. Проанализированы основные теоретические и методологические подходы к исследованию роли и значения экологических проблем в экономической деятельности субъектов мирового хозяйства в условиях глобализации мировой экономики. На основе анализа индекса экологической эффективности (ЕПИ) проанализирована динамика стран по индексу и определены основные критерии достижения устойчивого развития. Доказано, что высокоразвитые стране, направляя часть расходов на выполнение социальных и экологических требований, делают попытку обеспечить устойчивое развитие общества. Сделаны выводы и прогнозы относительно дальнейшего влияния глобальной экономики на состояние экологии.

Ключевые слова: экономическое развитие, экологическая экономика, экосистема, экологическая политика, загрязнение.

ENVIRONMENTAL ASPECTS OF GLOBAL ECONOMIC DEVELOPMENT

Summary. This scientific article shows the current importance and growing role of environmental aspects in the context of economic development. The authors of the article investigate the relevance of the impact of global economic development on the environment, identify the key moments of the impact of sustainable development on the environment and analyze modern approaches to the environmental aspects of the economies of developed and developing countries. The concept of sustainable development has undergone various developmental phases since its introduction. The historical development of the concept saw participation of various organizations and institutions, which nowadays work intensely on the implementation of its principles and objectives. The concept has experienced different critiques and interpretations over the time while being accepted in different areas of human activity, and the definition of sustainable development has become one of the most cited definitions in the literature. In its development, the concept has been adapting to the contemporary requirements of a complex global environment. In addition, this scientific paper has developed a consistent and coherent environmental policy to address urgent problems.

Defined the concept of economic growth and ecological economics. Also calculated recent economic growth, the amount of plastic waste, air pollution and ecological problems. The overall aim of this study is to analyse the relationship between economic growth and environmental degradation. In particular, the present analysis tries to take into account the current process of globalisation with the aim of defining the impact of the progressive global economic growth on the relationship between economic growth and environmental degradation. Based on the analysis of the Environmental Performance Index (EPI), the dynamics of the countries by index are analyzed and the main criteria for achieving sustainable development are identified. It is proved that the highly developed countries, by means of directing some of the expenses for the fulfillment of social and environmental requirements, are trying to ensure the sustainable development of society. Conclusions and forecasts are made regarding the further impact of the global economy on the state of the environment.

Key words: economic development, economics, ecological economy, environmental policy, pollution.